

Det fria skolvalet - likvärdighet och egenmakt

Liberalerna värnar idén om egenmakt och individens valfrihet. Det fria skolvalet och friskolereformen har gett miljontals familjer ökad frihet och bättre möjligheter att själva utforma sina liv; det är värdefullt för alla elever och föräldrar att själva kunna välja skola. Det kan handla om allt ifrån att en elev vill gå på en skola med en särskild profil, eller vill byta från en skola som hen inte trivs på. Liberalerna vill att alla, oavsett tjocklek på plånboken, ska ha den möjligheten. Det fria skolvalet är därför något som Liberalerna alltid kommer att stå upp för. Men efter snart 30 år med friskolereformen har bristerna blivit tydliga, därför ser Liberalerna nu behovet av att göra om reformen från grunden. Därför föreslår Liberalerna följande: 1. En ny friskolereform som ersätter den gamla Liberalerna tror inte att mindre justeringar i det gamla friskolesystemet är nog för att förhindra fler skolmisslyckanden. I stället för att fortsätta spackla och renovera vill vi ta initiativ till att gjuta en ny och modern grund. Vi vill skapa ett nytt system så att de brister, problem och begränsningar som vi ser idag kan undvikas. För det krävs en ny friskolereform. 2. En ny och samlad lag för friskolor som reglerar friskolors verksamhet För att utforma ett nytt friskolesystem som är stabilt och hållbart över tid behövs ett nytt grundfundament – vi vill att

det ska utgöras av en samlad friskolelag. På samma sätt som andra samhällskritiska verksamheter har en särskild lag, vill vi att även friskolorna ska ha det. Liberalernas förslag om en samlad friskolelag skulle göra det möjligt att ställa tydliga krav på likvärdiga regler som främjar kvalitet, kunskap och långsiktighet för friskolor. Det gör det också möjligt att sätta upp krav på långsiktigt åtagande, kompensatorisk resursfördelning och begränsa möjligheterna till vinstuttag från skolverksamheter.

Liberalerna vill:

- Att skolor som sköts dåligt ska inte kunna plocka ut vinster.
- Begränsa kötid till skolor
- Att varje enskild friskolas ekonomiska redovisningar ska finnas offentliga och tillgängliga.
- Att det ska finnas information om vem/vilka som har inflytande över skolan.
- Att skolinspektionen ska upprätta register för samtliga huvudmän och dess ägarstrukturer, oavsett hur gamla tillstånden är.
- Att ägarprövningen ska utökas att också omfatta rektor och skolchef eftersom de har stor inverkan på utbildningen.

FAMILJER VÄLJER BÄTTRE ÄN BYRÅKRATER

Allt fler gör ett aktivt val av skola. Det finns dock familjer som inte själva väljer skola. Det kan bero på att de föredrar den närmsta kommunala skolan som barnen får gå i, eller att de inte känner till att de både har rätt och möjlighet att välja skola. Socialdemokraterna lösa det genom att minska valfriheten, Liberalerna vill det motsatta. Vi vill underlätta för fler att välja skola genom att förenkla valet, exempelvis genom att låta alla skolor samlas på en gemensam plattform. Det ska inte vara krångligt, tidskrävande eller svårt att välja skola.

Vissa fristående skolor som har fler sökande än platser använder köprincipen för att organisera antagningen. Flera partier vill förbjuda det, men Liberalerna vill att det ska få vara ett av flera sätt skolor får använda för att fördela platser till intresserade elever. Det fungerar väl på hundratals skolor i Sverige, men på någon enstaka är det så lång kö att många inte har en rimlig chans. Därför vill vi att kötiden ska vara

maximalt ett år. Om två elever har samma kötid, ska en andra urvalsmetod användas.

För Liberalerna handlar likvärdighet i skolan om att alla elever ska få lika goda möjligheter att nå sin fulla potential, inte om att flytta runt elever baserat på deras hudfärg eller etnicitet. Vänstern tror att det blir bättre om staten väljer åt individen, medan Liberalerna tror att samhället blir bättre när alla får frihet och egenmakt.

INFÖR REGLER FÖR HUR OFTA ELEVER FÅR GÖRA SKOLBYTEN

Dagens system, som gör att elever kan byta skola ett obegränsat antal gånger och närsomhelst skapar problem för skolor och lärare. Utöver att bidra till att skapa osäkerhet i skolornas ekonomiska planering så skapar det även merarbete för lärare och försämrar förutsättningarna för att göra rättvisa bedömningar av elevernas kunskaper. Om det inte råder särskilda omständigheter, exempelvis att en elev är särskilt utsatt på en skola eller att kvaliteten på undervisningen är undermålig, bör möjligheten att byta skola begränsas till en gång per läsår.

INFÖR ETT SAMORDNAT SKOLVAL – GÖR VALFRIHETEN MER JÄMLIK

Liberalerna föreslår att ett samordnat skolval ska införas. Det ska bli enklare för elever och vårdnadshavare att göra ett informerat skolval genom att information, statistik, ansökan och antagning samlas. Syftet är att underlätta skolvalet för alla inblandade, det vill säga både elever, föräldrar och skolor. Målet är att det ska bli enklare att göra ett val av skola, vilket särskilt kan komma att gynna socioekonomiskt svaga grupper. Ett samordnat skolval ökar även möjligheterna att tillhandahålla information på andra språk, vilket ökar möjligheterna för utrikes födda att ta del av information om sina barns skolgång och möjligheter. Både kommunala och fristående skolor ska delta i det samordnade skolvalet. Alla vårdnadshavare ska göra ett aktivt val. De vårdnadshavare som inte gör ett val ska även fortsättningsvis vara garanterade en plats på en kommunal skola i närområdet i enlighet med den nu gällande närhetsprincipen.

BEGRÄNSA SKOLKÖERNA

Friskolor kan använda sig av prioriteringsordningar som är godkända av Skolinspektionen. Utöver syskonförtur och geografisk närhet finns kötid, vilket är det dominerande sättet bland svenska friskolor. Kötid är dock inte reglerat i lagen, utan har etablerats av Skolinspektionen som en godkänd urvalsprincip. Det som gäller är att öppenhetsprincipen ska följas, och Skolinspektionens bedömning är att exempelvis anmälningsdatum (kötid), geografisk närhet och syskonförtur är godtagna urvalsgrunder. I en värld där vi blir allt mer rörliga skapar det orättvisa förutsättningar att komma in på friskolor. Det handlar inte bara om nyanlända, i vissa fall kan rent av tiden på året då ett barn föds bli ett hinder. Kötid kan ge upphov till ökad segregation. Barn till vårdnadshavare som saknar kunskap, förståelse och information om såväl skolvalssystemet som skolors kvalitet miss-gynnas. För att motverka detta bör en skrivning i skollagen föras in om att alla friskolor ska ha en gemensam tid från när man får stå i kö, förslagsvis ett år innan skolstart. Det ska i så fall gälla för alla friskolor och göras på samma plats och föregås av en

upplysningsplikt, där det går ut information till alla föräldrar som har barn i den åldern med information om det stundande valet i rimlig tid.

ALLA SKOLOR SKA AVSÄTTA EN KVOT FÖR NYANLÄNDA ELEVER

Idag tar skolor i utsatta områden ett oproportionerligt stort ansvar för att integrera nyanlända elever. Enligt Skolverkets sammanställning går omkring 95 procent av alla nyanlända elever på kommunala skolor. Att nyanlända elever ansamlas på särskilda skolor kan göra det svårare för både eleverna och skolorna. Efter flyktingkrisen infördes möjligheten för friskolor att använda sig av en särskild kvot för nyanlända. Kvoten innebar att en fristående skola fick avsätta max 5 procent av platserna för nyanlända elever. Få skolor har dock använt sig av den kvoten.⁵¹ Idag är antalet nyanlända barn i skolåldern betydligt lägre, men det finns fortfarande behov av att motverka att nyanlända elever ansamlas på några få skolor. Det finns även många eftersökta kommunala skolor som har mycket få nyanlända elever. Med anledning av det vill Liberalerna att alla skolor, så väl fristående som kommunala, ska ha en kvot avsatt för nyanlända elever. Kvoten ska uppgå till 5 procent av platserna.

LÅT KOMMUNALA SKOLOR SKAPA UPPTAGNINGSMÅN

Hur många elever som får plats vid varje kommunal skola avgörs av kommunen. Vid fördelningen av platserna ska kommunen i första hand utgå från vårdnadshavarnas önskemål. Den principen får dock inte gå ut över ett annat barns rätt till en placering vid en skola nära hemmet – den så kallade närhetsprincipen. Detta förfarande får ibland den praktiska följden att en eftertraktad kommunal skola i ett välbärgat område får ett socioekonomiskt gynnat elevunderlag, och på motsvarande sätt får en kommunal skola i ett utsatt område ett missgynnat elevunderlag. Liberalerna vill göra det juridiskt möjligt för kommuner att kunna skapa upptagningsområden, vilket kan vara lämpligt för att ge elever från olika områden mer jämlika möjligheter att gå i samma skola. Närhetsprincipen ska då gälla inom upptagningsområdet. Införande av upptagningsområde bör följas upp av en utvärdering för att säkerställa att det inte i hög grad bidrar till att skapa flyttmönster, i vilket vissa familjer flyttar runt i syfte att få en plats på en specifik kommunal skola.

PÅ DE MEST UTSATTA SKOLORNA SKA LÄRARNAS GES BÄTTRE FÖRUTSÄTTNINGAR

Liberalerna vill genomföra en satsning mot pedagogisk segregation. Försöken med särskilda lönesatsningar för förstelärare på skolor i utsatta områden är ett steg åt rätt håll, men mycket mer måste till för att bromsa den negativa utvecklingen vad gäller såväl lärarförsörjningen som fördelningen av lärarkompetens. Sverige bör ta lärdom av Sydkorea och satsa på att stärka och förbättra lärarnas förutsättningar att göra ett bra jobb på utsatta skolor. Ett stöd till skolor med stor lärarbrist och socioekonomiskt svagt elevunderlag bör tas fram i syfte att motverka den pedagogiska segregationen. Liberalerna ser ett behov av en satsning på statliga anslag som går direkt till rektorer på utsatta skolor, som i sin tur ska göra det möjligt för dem att satsa på åtgärder som förbättrar lärarnas arbetsvillkor. Nedan listas exempel på tänkbara åtgärder:

- Minskad undervisningstid för lärare. Tidigare läraravtal innehöll en reglerad undervisningsskyldighet (USK), men den försvann ur det centrala avtalet 1999. USK:en reglerade hur många undervisningstimmar en lärare skulle undervisa. Effekten har blivit att under 2000-talet har lärarnas genomsnittliga undervisningstid ökat med motsvarande två veckor per läsår. I syfte att frigöra tid till det för undervisningens kvalitet så viktiga för- och efterarbete, samt för att säkerställa en hållbar arbetsbelastning, vore en tänkbar åtgärd att minska undervisningstiden för lärare på skolor som erhåller bidraget. Det kan ske genom att undervisningstiden regleras lokalt och får en lägre nivå. En reglerad undervisningstid som hålls på en låg nivå är av stor vikt för att säkerställa en hållbar arbetsbörda för lärarna på dessa skolor, vilket i sin tur av stor vikt för att kunna rekrytera och behålla legitimerade lärare.
- Garanterad tillgång till speciallärare. Flera genomgångar och statistik om situationen på socialt utsatta skolor vittnar om ett påfallande stor avsaknad av såväl speciallärare som förutsättningar att tillhandahålla specialpedagogiska insatser. Då detta är insatser som kostar får det ofta prioriteras bort. Eftersom problemen med elever som hamnar efter inte försvinner när tillgången till speciallärare och särskilda undervisningsgrupper försvinner, hamnar i stället dessa krävande arbetsuppgifter ofta i lärarnas knä. Lärare vittnar om att detta skapar stora bekymmer och bidrar till en stökig miljö. Det statliga anslaget ska göra det möjligt för rektorer att avsätta resurser som säkrar tillgång till speciallärare. Det skulle även skapa bättre förutsättningar att etablera särskilda undervisningsgrupper för eleverna med särskilda behov. Ge lärarna individuella fortbildningskonton. En stor andel av lärarna upplever att de är missnöjda med sin kompetensutveckling, och då framförallt ämnesrelaterad sådan. Även om lärarna har rätt till 104 timmar per anställd och år till fortbildning enligt deras centrala avtal så finns sällan resurser annat än för fortbildningsinsatser på skolnivå. Lärare i utsatta områden hade gynnats av att få ökat inflytande över sin egen fortbildning. En del av denna satsning skulle således kunna avsättas till att ge lärarna individuella fortbildningskonton som de själva, det vill säga inte arbetsgivaren, kan förfoga över. Det bör då vara en satsning utöver ordinarie medel för fortbildning, som då även fortsättningsvis ska kunna styras av ansvarig rektor i syfte att säkerställa relevant fortbildning inom prioriterade områden för exempelvis all skolpersonal eller vissa lärarlag.
- Avlasta lärarna genom stödresurser. Över 80 procent av lärarna utför idag uppgifter som med fördel hade kunnat skötas av andra personalkategorier. Det handlar om allt ifrån att registrera och rapportera elevfrånvaro, administrera föräldramöten och utvecklingssamtal, vara rastvakt, kopiera material och rapportera in elevresultat i skolportaler. Ålägger man lärare dessa arbetsuppgifter använder man lärarna ineffektivt och utökar deras redan idag höga arbetsbelastning. Vår satsning ska göra det möjligt att rensa lärarnas skrivbord, så att icke undervisningsrelaterade arbetsuppgifter inte längre åligger lärarna att utföra.

REKTORER MÅSTE UPPVÄRDERAS OCH FÅ UTÖKAT MANDAT ATT FORMA SINA LAG

Skolinspektionens rapporter har visat att det råder särskilt hög rektorsomsättning på skolor med omfattande brister. Skolor med hög rektorsomsättning har svårt att behålla kontinuitet i skolledningsfunktionen, som annars är garanten för den pedagogiska verksamheten och dess utveckling. Rektorn ska vara skolans pedagogiska ledare, men för att det ska fungera är det av särskild vikt att rektorn också har det mandat som ledarrollen kräver. För att lyckas som rektor på en socialt utsatt skola är det avgörande att all personal, då särskilt lärarna, delar rektorns pedagogiska vision och är villiga att arbeta i enlighet med den. Liberalerna anser att en rektor som tar sig an uppdraget att vända utvecklingen på en socialt utsatt skola med låga resultat måste ha mandat att utforma sitt eget lag. I syfte att göra det möjligt vill Liberalerna undersöka hur rektorer skulle kunna få större befogenheter att styra över vilka lärare som arbetar på sin skola. Det bör åstadkommas genom förhandlingar.

KOPPLA SOCIALT UTSATTA SKOLOR TILL LÄRARUTBILDNINGEN

Idag har flera lärosäten med lärarutbildningar kopplingar till så kallade övningskolor. Det är resultatet av en femårig verksamhet som regeringen beslutade om under 2014. UKÄ utvärdering av försöken med övningskolor visade att det ökade erfarenhetsutbytet och det kollegiala lärandet på de deltagande skolorna. Ett liknande upplägg kan med fördel initieras mellan lärarutbildningar och skolor i socialt utsatta områden. Genom att låta studenter göra praktik på skolor i dessa områden kan rekryteringsunderlaget för skolorna vidgas samtidigt som förutsättningarna för undervisningsrelaterade forskningsprojekt stärkas.

STÄRK ORGANISATIONER SOM STÖTTAR UTSATTA SKOLOR

Det finns många organisationer och stiftelser som arbetar aktivt för att fler elever ska lyckas i skolan. Initiativ har tagits inom organisationer för att stötta elever i utsatta skolor med allt ifrån organiserad läxhjälp till program för att locka fler välutbildade lärare till socialt utsatta skolor. Liberalerna värnar det svenska civilsamhället och ser vilken betydelse deras insatser kan ha för att skapa ett starkare skolsystem. Således vill Liberalerna prioritera organisationer som aktivt stöttar utsatta skolor, genom att arbeta för att deras villkor förbättras.